

הסוגיא העשרים ואחת: 'בין מלפניה בין לאחריה' (נו ע"א)

משנה

יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין לאחריה, היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים. חל להיות יום אחד בינתיים, משמר שזמנו קבוע – היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתיים. ובשאר ימות השנה – הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש. רבי יהודה אומר: הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום. בילגה לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה, וחלונה סתומה.

גמרא

- [1] מאי מלפניה ומאי מלאחריה?
 [2] אילימא לפניה – יום טוב ראשון, לאחריה – יום טוב אחרון, היינו שבת שבתוך החג!
 [3] אלא: לפניה – יום טוב אחרון, לאחריה – יום טוב ראשון.
 [4] מאי טעמא?
 [5] כיון דהני מקדמי והני מאחרי תיקנו רבנן מילתא, כי היכי דניכלו בהדי הדדי.

א. הבהרה
בלשון המשנה

ב. הסבר להלכה
שבמשנה

רש"י

בין מלפניה בין מלאחריה מפרש בגמרא שחל יום טוב לאחריה – דלא הוי ליה שבת שבתוך החג, ואפילו הכי, הואיל וצריכין להקדים ביאתן מערב שבת בשביל יום טוב, שהרי בשבת לא יוכלו לבא, חולקין בלחם הפנים, וכן, אם חל שמיני לפניה בערב שבת, אף על פי שאין השבת בתוך החג – חולקין בו, הואיל ולא יוכלו ללכת. **חל יום אחד להפסיק בינתיים** כגון שחל יום טוב ראשון בשני בשבת, שהיו יכולין לבא באחד בשבת, והם קדמו ובאו מערב שבת, או שחל יום טוב האחרון בחמישי בשבת – שהיו יכולין לילך מערב שבת, ונתעכבו שם בשבת, כל המשמרות שנתעכבו – אין נוטלין אלא שתי חלות, ומשמר שזמנו קבוע נוטל עשר, וחולקין אותן בין משמר הנכנס למשמר היוצא כדרך כל שבתות השנה. **הנכנס נוטל שבע** מפרש בגמרא שהמשמרות מתחלפות בשבת: זו עובדת שחרית וזו עובדת ערבית – כדאמרינן בגמרא בברייתא. **הנכנסין חולקין ביניהם בצפון** את המגיע לחלקן, כדאמרינן בגמרא: כדי שיראו הנכנסין – שהצפון עיקר, שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים. **והיוצאים חולקים בדרום** כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להם, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר. **בילגה** שם המשמרה. **לעולם חולקת בדרום** ואפילו כשהיא נכנסת, קנס הוא שקנסוה, כדמפרש בגמרא. **וטבעתה קבועה** עשרים וארבעה טבעות היו בעזרה במקום בית המטבחים – כנגד עשרים וארבעה משמרות, והיו נתונות באבני רצפה, והטבעת פתוחה מצד אחד והופכה למעלה, ומכניס צואר הבהמה לתוכה, וחוזר והופך פתחה לתוך הרצפה, וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת, כדי שתשתמש בשל אחרים – וגנאי הוא לה. **וחלונה סתומה** חלונות היו בבית החליפות, בעובי כותלי התאים שבצפונה של היכל, ששם גונזין את סכיניהן, כדתנן במסכת מדות (פרק ד' משנה ז), וסתמו חלונה של בילגה.

תקציר

לפי משנה סוכה ה' ז, אם חל יום טוב סמוך לפני שבת או לאחריה התחלקו גם בשבתות אלה כל המשמרות בלחם הפנים, כפי שעשו בשבת שבתוך החג. בתחילת הסוגיא הגמרא מבינה שהכוונה לשבת שחלה ביום הראשון או האחרון של חול המועד, אך פרשנות זו יוצרת כפילות עם הבבא הקודמת במשנה שלפיה כל המשמרות התחלקו בלחם הפנים של שבת שבתוך המועד. לכן הגמרא מפרשת שהכוונה לשבת הסמוכה לפני יום טוב ראשון ולשבת הסמוכה לאחר יום טוב אחרון, ומדובר בתקנת חכמים כדי לאפשר לכוהנים הנמצאים ממילא בירושלים לכבוד הרגל לאכול עם אחיהם בני המשמר המשרת.

בפירוש מוצע שסוגיא זו מתבססת על העובדה שבפרק ה', סוגיא יט, לעיל הוצעו סימוכין בכתובים לחלוקת המשמרות בלחם הפנים בשבת שבתוך המועד, וזאת תמורת עבודתם במשך הרגל. מכיוון שסיבה זו אינה קיימת בשבתות הסמוכות לפני הרגל ולאחריה, שבהן אין הכוהנים בני המשמרות האחרים עובדים כלל, מבקש בעל הגמרא לפרש את המשנה שלא כפי פשוטה, וכשאפשרות זו נדחית הוא נאלץ לפרש שמדובר בתקנה מדרבנן.

מהלך הסוגיא ותולדותיה

משנה סוכה ה' ז-ח עוסקת בחילוק לחם הפנים בין המשמרות השונים. לפי הרישא של משנה סוכה ה' ז נטלו ברגלים עצמם כל עשרים וארבעה המשמרות חלק שווה בחילוק לחם הפנים, והיינו בשבת שבתוך הרגל, יום טוב שחל בשבת ו/או שבת חול המועד, שכן לחם הפנים חולק תמיד בשבת. כפי שראינו בדיון בפרק ה', סוגיא יח, "לחם הפנים", לעיל, מדרש הלכה שנשתמר בספרי דברים קסט (מהד' פינקלשטיין, עמ' 217) רואה בחלוקה זו של לחם הפנים תמורה להעלאת נתחי קרבנות החג על גבי המזבח, עבודה שאין תמורתה בצדה, שכן אין הנתחים הללו נאכלים לכוהנים המקריבים.¹ אף על פי שבבבלי נשתמר מדרש הלכה זה בצורה שונה, המעמעמת במקצת את המסר הזה,² גם מן הבבלי שם מוכח שכוהני כל המשמרות נוטלים חלק בלחם הפנים חלף עבודתם במקדש בשבוע של הרגל. עניין זה נלמד במדרש הלכה מדברים יח ח, "חלק כחלק יאכלו".

ברם, לפי שתי הלכות נוספות שנשתמרו במשנה סוכה ה' ז-ח, כוהנים המתעכבים במקדש בסמוך לרגל, בין לפניו ובין לאחריה, נוטלים אף הם חלק בלחם הפנים, לצד כוהני המשמר הקבוע לשבת ההיא. לפי הסיפא של משנה סוכה ה' ז, "יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה היו כל המשמרות שוות בחלוקת לחם הפנים", ולפי הרישא של משנתנו, סוכה ה' ח, "חל להיות יום אחד בינתיים, משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעכב נוטל שתיים". הווה אומר: לחם הפנים חולק בין כוהני כל המשמרות בתמורה לעבודתם במקדש בחג, אך תמורה זו אינה אחד כנגד אחד: כשהנסיבות גרמו לכך שכל המשמרות התעכבו בירושלים בשבת שלפני הרגל או לאחריה, והיינו כאשר "יום טוב סמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה" נטלו כל הכוהנים חלק בלחם הפנים גם בשבת ההיא, אף על פי שאינה חלק מן הרגל. ואף כשחל יום אחד בינתיים, וחלק מן המשמרות, אלו הבאים מרחוק, הקדימו להגיע לירושלים או איחרו לצאת מירושלים כדי להימנע מנסיעה בשבת, גם אז נטלו הכוהנים שבירושלים שאינם חלק מן המשמר הקבוע המשרת באותה שבת חלק קטן מלחם הפנים, שתי חלות מתוך שתיים עשרה.

הסוגיא שלנו מוסבת על המקרה האמצעי, זה שבסיפא של משנה סוכה ה' ז: "יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה היו כל המשמרות שוות בחלוקת לחם הפנים". היות שנקבע בפרק ה', סוגיא יח, לעיל שחלוקת לחם הפנים בין כוהני המשמרות היא תמורה לעבודתם במקדש

1 ראו לעיל, הדיון בפרק ה', סוגיא יח, 'לחם הפנים', מדור 'מהלך הסוגיא ותולדותיה', ומובאה מספרי דברים קסט (מהד' פינקלשטיין, עמ' 217) שם. ראו גם הדיון בפרק ה', סוגיא יז, 'אימורי הרגלים', מדור 'מהלך הסוגיא ותולדותיה'.

2 לפי המדרש המקורי שבספרי דברים מפורש שהחלק של כוהני כל המשמרות בלחם הפנים הוא תמורת עבודתם בהקרבת אימורי הרגלים, נתחי הקרבנות שהם לגבוה. אך בנוסח המדרש המובא לעיל, בבבלי סוכה נה ע"ב-נו ע"א (ראו פרק ה', סוגיא יח, 'לחם הפנים', לעיל) הושמט אזכור אימורי הרגלים, שכן מושג זה משמש את בעל הגמרא שלנו במובן אחר. ראו הדיונים בשתי הסוגיות המוזכרים בהערה הקודמת.

ברגל עצמו, בעל הגמרא בודק תחילה את האפשרות ש"יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה" היינו שבת שחל ביום הראשון של חול המועד, שאז יום טוב סמוך לשבת מלפניה, או ביום האחרון של חול המועד, שאז יום טוב סמוך לשבת מלאחריה. אך אפשרות זו נדחית, משום שהמשנה כבר עסקה במקרה שבו לחם הפנים חולק ברגל עצמו ברישא של משנה סוכה ה ז, ואין צורך לחזור על הלכה זו בסיפא של אותה משנה [1-2]. "יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין לאחריה" מתפרש, אפוא, במובן שבת שחלה סמוך לפני הרגל, כשיום טוב ראשון חל במוצאי שבת, ושבת שחלה לאחר הרגל, דהיינו כשיום טוב אחרון חל בערב שבת. גם במקרים הללו חולק לחם הפנים שווה בשווה בין כל עשרים וארבעה המשמרות, שמכורח המציאות הגיעו לירושלים עוד לפני השבת שלפני הרגל, או התעכבו בירושלים בשבת שחלה סמוך לאחר הרגל [3].

משנקבע שלפי משנתנו אף בשבת שחלה סמוך לפני הרגל או לאחריה מתחלק לחם הפנים שווה בשווה בין כל המשמרות, תמה בעל הגמרא על ההיגיון שעומד מאחורי ההלכה הזו. אי אפשר לטעון שגם חלוקה זו של לחם הפנים היא תמורת עבודתם של הכוהנים, שכן בשבתות הללו כוהני המשמר הקבוע עובדים במקדש, ולא כוהני שאר המשמרות. מדוע, אם כן, זוכים כוהני שאר המשמרות בלחם הפנים? על כך משיב בעל הגמרא שאין מדובר בקיום של המצווה מן התורה "חלק כחלק יאכלו", אלא בתקנה מדרבנן שנועדה לאפשר לכוהנים לאכול יחד בשבת [4-5].

בעל הגמרא שלנו אינו עוסק מפורשות במקרה השלישי, זה שברישא של משנה סוכה ה ח, "חל להיות יום אחד בינתיים, משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעכב נוטל שתיים"³. אך מן הסתם אותה תקנה מדרבנן שנועדה לאפשר לכוהני כל המשמרות לאכול יחד לא רק ברגל אלא אף בשבת הסמוכה לרגל התייחסה גם לכוהנים המתעכבים בירושלים בשבת שחלה יומיים לפני הרגל או לאחריה. גם אם לא כל עשרים וארבעה המשמרות נכחו יחד במקדש, עדיין ראו חכמים לנכון לאפשר למקצת הכוהנים שנמצאו בירושלים מחמת הרגל לאכול בשבת עם אחיהם בני המשמר הקבוע במקדש, ולכן העניקו להם שתי חלות מתוך לחם הפנים.

3 אמנם מן הפיסקא שבראש הסוגיא הבאה, פרק ה, סוגיא כב, 'הני תרתי', משתמע שהסוגיא היא מוסבת על הלכה זו שבמשנה, אך פיסקא זו היא פיסקא מוטעית, ולמעשה הסוגיא היא מוסבת על הלכה שבהמשך המשנה סוכה ה ח, 'רבי יהודה אומר הנכנס נוטל שבע'. ראו בדיון בסוגיא הבאה, 'הני תרתי', מדור 'מהלך הסוגיא ותולדותיה'.